

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קסט

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם לא שייך "תוך כדי דיבור" בעכו"ם ובקידושין, בלבד?

אמרו בגמ', "והילכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי לבר מעבודת כוכבים וקידושין". ביאור הדברים כתב הרשב"ם ("ד"ה לבר וד"ה וקידושין), לגבי ע"י, שאם התפיס או הקצה דבר לעבודת כוכבים ובתוך כדי דיבור חזר בו, אפ"ה נאסרה משום חומרא דעבודת כוכבים וכדאמר' נמי בעבודת כוכבים שקץ תשקצנו דאע"ג דאתי מדינא להיתירא אסור. ולגבי קידושין ביאר הרשב"ם, שאם קידש אשה בפני עדים וחזר ואמר בתוך כדי דיבור להווי מתנה ולא להווי קדושין אין שומעין לו ומקודשת ואינה מקודשת וחומרא דרבנן היא משום לעז ממזרות אם תנשא לאחר בלא גט. עכ"ל.

שיטת הרשב"ם, היא מיוחדת וכמעט רוב ככול הראשונים לא סברו כך, שהרי מבואר בדת הרשב"ם, שאכשר אדם קידש אשה וחזר בו תוך כדי דיבור, לדעת הרשב"ם מעצם הדין היא פנויה ומותרת לשוק, שמהתורה יש חזרה בתוך כדי דיבור לגבי כל הדברים, אולם מחמת לעז, שיאמר שהיא אשת איש, חששו חז"ל והצריכו גט.

כאמור, בלשון הש"ס מבואר שהדברים שבהם לא נתחדשה ההלכה של תוך כדי דיבור, זה "עכו"ם וקידושין". מאידך בגמ' בנדרים פז, אמרו "הילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ ממגדף ועובד עבודת כוכבים ומקדש ומגרש".

אומר הר"ן, (שם בנדרים וכן בדבריו בשבועות לב') שהסוגיות לא חלוקות, אלא, מגדף בכלל עבודת כוכבים. ומגרש בכלל מקדש דאיתקש הוויא ליציאה. ובאמת תמה הר"ן, מאי שנא שבכל התורה, הילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי. ובאלו הדברים לא. אומר הר"ן, ונראה בעיני דבשאר מילי דלא חמירי כולי האי, כשאדם עושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה, אלא דעתו שיוכל לחזור בו תכ"ד. אבל הני כיון דחמירי כולי האי, אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומשום הכי חזרה אפי' תכ"ד לא מהני.

האם לא מועיל תוכ"ד בגיטין, בשום אופן?

א"כ נמצאנו למדים, היות ותוקף הדברים הנזכרים הוא כה חזק, עד שיש כלל שאדם עושה אותם בגמר דעת גמור ולא משייר לעצמו זכות חזרה תוכ"ד. ולפי כללי הלימודים בדברים אלו לא התחדשה הלכה שיוכל לחזור בו תוכ"ד.

וא"כ צריכים אנו להשכיל לפי מה דמבואר בגמ' בגיטין (ה, ב) המביא גט ממדה"ה, ונתנו לה ולא אמר לה בפני"ת, ויציא והולד ממזר דברי רבי מאיר. והכמים אומרים, אין הולד ממזר כיצד עשה יטלנו ממנה ויחזור ויתנו לה בפני שניים ויאמר בפני נכתב ונחתם וכו'. אומרים שם בתוד"ה יטלנו הימנה ויחזור וכו', מכאן משמע דצריך לומר בשעת נתינה בפני נכתב מדקאמר יטלנו הימנה וה"ה לאחר נתינה תכ"ד דחמיה וכו' אבל לאחר כדי דיבור מספקא לר"י אי מהני כל זמן שעסוקין באותו ענין או לא.

והדברים צ"ב שהרי עתה למדנו שאין מועיל של תוכ"ד בענייני גיטין וקידושין, א"כ מהיכי תיטב שהאמירה על גבי הנתינה תצטרף למעשה אחד בתכ"ד. ויעיל לנתינת הגט, הרי ברגע שנתן השליח את הגט, הסתיים מעשה הגירושין. לא חל מחמת שחסר לו אמירת "בפני נכתב ובפני נחתם", א"כ מה יועיל שיוסיף אח"כ, אפילו תוכ"ד, הרי אין הלכה של תוכ"ד בגט.

ובאמת לדעת הרשב"ם המבואר בסוגיא לפנינו היה מקום לומר, שאין כאן קושיא כלל, שאם כנזכר לעיל דעת הרשב"ם שכל מה שאמרו שאין הלכה של תוך כדי דיבור בגיטין וקידושין זה רק מדין דרבנן, א"כ יתכן שהתוס' הנזכרים בגיטין למדו כדעת הרשב"ם שלא מועיל תכ"ד כדיבור מדרבנן. וא"כ מה שאמרו ששליח המביא גט ממדינת הים צריך לומר בפני נכתב ונחתם, זה הלכה מדרבנן שדע שנועשה הגט כהלכתו לשמה, שהרי מעיקר הדין מתייחסים שבסתמא נעשה לשמה, ותיקנו שיאמר השליח משום שאין עדים מצויים לקיימו, וצורת התקנה היתה שיאמר השליח בזמן הנתינה, וכפי המבואר בסוגיא בגיטין בדברי הקדמונים שבשעה שמוסר את הגט הוא שם ליבו ומדייק ביותר, א"כ

ודאי שניתן לומר שיועיל האמירה של "בפני נכתב ונחתם" אף בתוך כדי דיבור, שהרי אין הכוונה שאין הלכה של תוך כדי דיבור בגיטין, אלא חומרה של רבנן שלא יועיל תוך כדי דיבור, א"כ בדרבנן לגבי דרבנן, ניתן לומר שמועיל.

אבל קשה להאריך בראיות, שקשה מאוד להעמיד את שיטת התוס' כדברי הרשב"ם לפנינו, ואף מוכח מתוך דבריהם בגיטין שלא הנושא כלל מחמת דין דרבנן וקולא שהקילו, אלא היה פשוט להם שמועיל, וא"כ אנו צריכים להשכיל למרות שלא מועיל תוך כדי דיבור בגיטין, מועיל יאמר השליח תוך כדי דיבור בפני נכתב, האריך?

הנראה לבאר בקצרה, כפי שיסודו לנו רבותינו חכמי הדורות. ההלכה של "תוך כדי דיבור" יעיקו של דבר, כאשר אדם אמר או פעל שבר מסויים ורוצה לחזור בו עתה התחדש שהמעשה לא נגמר כל עוד לא עזב את תוכ"ד ויוכל לשנות את דבריו. כאן חידשו שבכל דבר הלכה היועיל תוכ"ד, מלבד הדברים החמורים הנזכרים אצלנו בסוגיא.

אולם כאשר נרצה להתבונן באדם שלא מעוניין לחזור בו, אלא לפרש דבריו האם כאן אנו צריכים להגיע לחידוש שנאמרה הלכה של "תוך כדי דיבור" לכאורה אין מקום לחידוש זה ולא כאן דיבור חז"ל. לו יצוייר שכדי להחיל קנין

בקרקע אמר הקונה "אני קונה קרקע זו שנמצאת ממזרח לשדה פלוני עד מערב שדה פלונית" עתה נבא ונאמר, הוא אמר "אני קונה קרקע זו" ברגע זה עבר תוכ"ד, אח"כ שביאר איזה חלק מעוניין לקנות, כבר לא מועיל, שהרי כבר אחרי תוכ"ד. אין מילים ואין סברא בדבר זה, מאחר שלא בא לחזור בו, ולא נזקקנו להלכה של תוכ"ד, אלא אך ורק ביאר דבריו. ובדאי מועיל ואין כאן בית מחוש כלל.

וביא ראוית ברורות, בדברי התוס' בב"ק (עג, ב ד"ה ונמלך תוך כדי דיבור וכו') ודוקא תוך כדי דיבור הוא דמהני דלענין לפרש דבריו מהני תוך כדי דיבור. וכן בדברי הפני, בגיטין (ה, ב) כתב וז"ל, ואע"ג דקיי"ל תוך כדי דיבור כדיבור דמי לבר ממקדש ומגרש, לענין שאין יכול לענין לפרש דבריו, בעינן שאינו עובר דבריו הראשונים ע"כ לא שייך האי מילתא כלל, דהא בחזרו בו. משא"כ לפרש דבריו, ודאי מהני. ובסוגיא במרובה (ב"ק עג, ב) בהילכתא דתכ"ד כד"ד כתב, וז"ל דהא קיי"ל בעלמא דתכ"ד כד"ד לבר ממקדש ומגרש, היינו אי יכול לחזור בו תכ"ד או לא. בהא קאמרינן בכל מקום יוכל לחזור תכ"ד לבד מאותן שמונו חכמים. אבל לענין דאפלו בגירושין וקידושין אדם עושה פירוש לדבריו תכ"ד, כגון במקדש ומגרש על תנאי וכיוצא, אלא ע"כ לענין חזרה בלבד איתמר. עכ"ל. ומיותר להוסיף על דבריו, שלמד חילוק פשוט בין לחזור מדבריו לבין לפרשה ולהיקים. (אמנם ע"י ברמב"ם אישות ו, ד במקדש אשה והוסיף תנאי, וכו' והאריכו הטור אבה"ע על שם בב"ב ובב"ב. ואמ"כ ל.)

סיכום הדף נושא: לשון ירושה ומתנה.

למדנו במשנה שאם חילק את הנכסים שלא כפי האמור בתורה, אם אמר **בלשון מתנה** מועיל אולם אם אמר **בלשון ירושה** לא מועיל. **ואמרה המשנה** שאם אמר לשון מתנה בין בתחילה או בסוף, מועיל. **ביאר רב דימי בשם רי"ח, מתנה בתחילה:** "נתנן שדה לפלוני לפלוני וירשה". **מתנה בסוף:** "ירשה ותנתן לו". **מתנה באמצע:** "ירשה ותנתן לו וירשה". **ואמר רי"ח,** הדין האמור שיוכה המקבל גם אם יש לשון מעורב של מתנה וירשה, **זה רק באופן** שהמקבל אחד והשדה היא אחת, **אולם** אם נתן לו ב' שדות ועירב את הלשונות, או שנתן לב' בני אדם שדה אחת ועירב את הלשונות, מועיל רק על מה שמויחס הלשון מתנה. **שיטת ר"א,** שאף בב' בני אדם המקבלים שדה אחת, או בב' שדות למקבל אחד, מועיל הלשון של מתנה ומעורב בה לשון של ירושה. **אולם אם ביטור כתוב ב' שדות לב' בני אדם,** ולאחד מבואר לשון ירושה ולשני מתנה, לא מועיל למי שיש לשון ירושה.

רבין אמר, באופן שאמר "נתנן שדה פלונית לפלוני וירש פלוני שדה פלונית" היינו ב' שדות לב' בני אדם, **לדעת רי"ח** קנו שניהם. **לדעת ר"א** לא קנה המקבל בלשון ירושה. **ישאל אביי,** לדעת ר"א מובנים דבריו, שהר"ב בני אדם ובב' שדות, לא מועיל לערב ב' לשונות של מתנה וירשה. **אולם לשיטת רי"ח,** קשה מהאמור לעיל. **מבאר הגמ',** ב' האמורים נחלקו מה אמר רי"ח.

שיטת ר"ל, לא מועיל עד שיאמר "פלנוני ופלנוני וירשו שדה פלונית ופלנונית שנתתם להם במתנה וירשו". **כלומר** שבאופן שיש התייחסות למתנה לשניהם, מועיל.

ומביא הגמ' שנחלקו בכך, שיטת רב המנונה, באדם אחד ושדה אחת, מועיל עירוב של ב' לשונות. אולם בב' שדות לאדם אחד, או שדה אחת לב' בני אדם, לא מועיל. **דעת ר"ה,** רק בב' שדות לב' בני אדם, לא מועיל אם עירב את ב' הלשונות, אולם בשדה אחת לב' בני אדם, או ב' שדות לאדם אחד, אם עירב לשון ירושה ומתנה וזכים הכל. **דעת רב ששת,** בכל אופן קונה אם הזכיר לשון מתנה, ולכן אף בב' בני אדם וב' שדות, עירוב ב' לשונות הכל קנו. **והוכיח רב ששת,** אמר שיתנו לבנו שקל בכל שבוע, וזכים הבנים או סלע, היינו ב' שקלים, **אמרו חכמים** שיתנו להם סלע, כיון שכונת האב שיתנו להם כפי צרכם בלא יכולת לבזבו, **אולם** לא היתה כונתו שפיחיתו מהצורך האמיתי, אא"כ אמר האב לא תתנו אלא שקל, ונתנים להם רק שקל. **ואם אמר האב,** ימותרו הבנים קודם שיכלה הממון, וירשו אחרים במקומם, בכל אופן יתנו להם רק שקל, מוכח מדבריו שמקפיד שישאר לאחרים. **ולמד רב ששת,** שאחרים זה אנשים אחרים שאינם ראויים ליורשו, ונמצא שזה ממש כה', בני אדם וב' שדות, **ומבאר בברייתא** שקנו למרות שלאחרים אמר בלשון ירושה, וא"כ מוכח שאם בשה"כ בתוך דבריו נזכר לשון מתנה מועיל. **מבאר רב ששת,** שאין כאן ראייה שהברייתא היא שיטת רבי יוחנן בן ברוקה, **ואחרים האמורים בברייתא** היא מי שראוי ליורשו, ומועיל בו לשון ירושה, ולא זכו מחמת לשון המתנה שהיה מעורב בדבריו.

אמר רב אשי, מבואר בברייתא, אמר שכיב מרע, נכסי לך ואחר כך יירש פלוני, ואחרי אחר כך יירש פלוני. אם מת הראשון שקיבל בלשון מתנה, קנה השני. **כאשר** מת השני, קנה שלישי. **אם מת המקבל השני,** בעוד שהנכסים היו אצל הראשון, נשארים הנכסים אצל יורשי הראשון, כיון שא"א לקיים את העברת הנכסים לשני. **ולמד רב אשי,** הראשון קיבל בלשון מתנה והשאר בירושה, מוכח שמעיל לשון מתנה וירשה. **ולא ניתן לבאר שאף זה שיטת רבי יוחנן בן ברוקה,** ומדובר במי שראוי ליורשו ולכן מועיל בו לשון ירושה. שהרי באופן שהראשון ראוי ליורשו, **אמר רב אחא בנו של רב עובי,** שלא עוברים הנכסים לשני, כיון שאמר "נכסי לך ואחר כך לפלוני" הנכסי לך זה לשון ירושה, וירשה אין לה הפסק. **וא"כ בהכרח** מועיל לשון מעורבט של ירושה ומתנה לב' בני אדם בב' שדות.

ולשיטת ר"ל שאמר שכולל בלשונות את המתנה על ב' בני אדם, וכך פסק רבא. אין קושיא מהברייתא שמבואר שמועיל לשון מעורב על כולם, **ופסקו הלכה** בדבר זה כ"ל, **ביארה הגמ',** שבאופן שאמר בתוך כדי דיבור את ב' הלשונות, מועיל משום שהכל נכלל בחל לשון מועיל. אולם אם התעכב והיה יותר מתוך כדי דיבור ב' בני אדם, ולשון ירושה לא מועיל, לכן אמר ר"ל שצריך התייחסות גמורה של הלשון מתנה, לשני המקבלים. **ופסקו להלכה,** כל תוך כדי דיבור מוגדר, לאותו דיבור, **למעט** מדיבור של עבודת כוכבים, וקידושין. שבהם לא מועיל חזרה אף בתוך כדי דיבור.